

СИСТЕМА СЕРЕДНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ХОРВАТІЇ (1991–2023): РЕФОРМУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 377.014.5(497.5)“1991/2023”

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304894>

Микола Галів, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

СИСТЕМА СЕРЕДНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ХОРВАТІЇ (1991–2023): РЕФОРМУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ¹

У статті розкрито процеси реформування системи середньої професійної освіти в Хорватії у 1991–2023 рр., з'ясовано проблеми і перспективи розвитку зазначеної ланки освіти, виокремлено рекомендації для України щодо використання хорватського досвіду. Встановлено, що від часу здобуття незалежності Хорватії в країні проводилися освітні реформи, які стосувалися, зокрема, й сфери середньої професійної освіти. Загалом можна виділити декілька етапів реформування: 1) 1991–2001 рр. – відмова від соціалістичної спадщини, насамперед “спрямованої освіти”, відновлення структури професійного шкільництва, яка діяла до 1975 р., впровадження механізму учнівства (“навчання у праці”, дуальної освіти); 2) 2001–2013 рр. – курс на європеїзацію освіти, утворення нових інституцій для управління освітою (Агентство професійної освіти та освіти дорослих), прийняття Закону про професійну освіту та Стратегії розвитку системи професійної освіти; 3) 2013–2023 рр. – продовження реформ, спрямованих на поглиблення якості середньої професійної освіти, оптимізації закладів освіти і освітніх програм, акцент на інклюзії, інтернаціоналізації, цифровізації професійної освіти, розширення дуальної освіти тощо. Водночас у системі професійної освіти Хорватії накопичилися певні суперечності. З одного боку, великий відсоток здобувачів освіти, порівняно з гімназіями, але з іншого – чимале безробіття випускників закладів професійної освіти, їх влиття у систему вищої освіти. Для України корисним буде хорватський досвід щодо впровадження правових, фінансових, організаційних механізмів дуальної освіти; утворення інституцій забезпечення якості освіти, зокрема Агентства професійної освіти та регіональних центрів компетентностей; оптимізації закладів професійної освіти та освітньо-професійних програм; підвищення привабливості професійної освіти серед молоді.

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта; реформи освіти; освітня політика; післявоєнна відбудова; європеїзація; освітньо-професійні програми.

Лім. 27.

Mykola Haliv, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Professor of the History of Ukraine and Law Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE SYSTEM OF SECONDARY VOCATIONAL EDUCATION IN CROATIA (1991–2023): REFORMS, PROBLEMS AND PROSPECTS

The article reveals the processes of reforming the system of secondary vocational education in Croatia in 1991–2023, elucidates the problems and prospects for the development of the specified link of education, highlights recommendations for Ukraine regarding the use of Croatian experience. It has been established that since the independence of Croatia, educational reforms were carried out in the country, which concerned, in particular, the sphere of secondary professional education. In general, several stages of reform can be distinguished: 1) 1991–2001 – rejection of the socialist heritage, primarily “directed education”, restoration of the structure of vocational schooling, which operated until 1975, the introduction of the apprenticeship mechanism (“learning on the job”, dual education); 2) 2001–2013 – a course on the Europeanization of education, the formation of new institutions for the management of education (the Agency for Vocational Education and Training and Adult Education), the adoption of the Law on Vocational Education and the Strategy for the Development of the Vocational Education System; 3) 2013–2023 – continuation of reforms aimed at deepening the quality of secondary vocational education, optimization of educational institutions and educational programs, emphasis on inclusion, internationalization, digitalization of vocational education, expansion of dual education, etc. At the same time, certain contradictions have accumulated in the professional education system of Croatia. On the one hand, there is a large percentage of people getting an education, compared to gymnasiums, but on the other hand, there is considerable unemployment among graduates of vocational education institutions, their influx into the system of higher education. The Croatian experience will be useful for Ukraine, namely: the introduction of legal, financial, and organizational mechanisms for dual education; formation of institutions for ensuring the quality of education, in particular, the Agency for Vocational Education and regional competence centers; optimization of professional education institutions and educational and professional programs; increasing the attractiveness of professional education among young people.

Keywords: vocational education; education reforms; educational policy; post-war reconstruction; Europeanization; educational and vocational programs.

¹ Стаття підготовлена у рамках проекту фундаментального дослідження “Освіта і наука як чинники післявоєнної відбудови: історичний досвід, уроки для України” (державний реєстраційний номер: 0124U000787).

Постановка проблеми. Вивчення досвіду реформування системи освіти європейських країн є необхідною умовою продовження освітніх трансформацій в Україні, перед якою зараз постають завдання особливої складності. З одного боку, важливо виконувати умови щодо європейської інтеграції, проводити необхідні реформи, зокрема й освітні, а з іншого – вести війну з російськими окупантами та водночас розробляти і навіть започаткувати реалізацію процесів відбудови різних секторів суспільного життя. Післявоєнна відбудова неодмінно вимагатиме від України продовження реформи професійно-технічної освіти, яка набуває особливого значення з огляду на надзвичайно гостру потребу у кваліфікованих робітниках. Тож досвід Республіки Хорватія, яка також вела війну за незалежність, переживала період відбудови, євроінтеграції, а відтак і масштабних реформ, є неоціненним для нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць хорватських науковців, які займаються проблематикою реформування професійної освіти, відзначимо студії Т. Жіляка [26], В. Перін [14], І. Жіліча [25], Н. Буковича [5], А. Віскович [22], Ю. Зрно [27]. Українські вчені у декількох працях підкресливали досвід Хорватії щодо популяризації професійної освіти [1], формування системи оцінювання якості освіти [2], а також інституційного забезпечення розвитку цієї освітньої ланки [3]. Загалом констатуємо відсутність в українській науці праць, присвячених аналізу реформування середньої професійної освіти в Хорватії.

Мета статті – розкрити процеси реформування системи середньої професійної освіти в Хорватії у 1991–2023 рр., з'ясувати проблеми і перспективи розвитку зазначеної ланки освіти, виокремити рекомендації для України щодо використання хорватського досвіду. Відзначимо, що об'єктом нашої уваги є професійна освіта середнього рівня, тому ми не торкатимемося питань професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Республіка Хорватія здобула незалежність у 1991 р., успадкувавши систему освіти від соціалістичної Югославії. На той час ланка середньої професійної (професійно-технічної) освіти була представлена закладами та змістом, сформованими у результаті шкільних реформ 1975–1978 рр. Раніше після закінчення обов'язкової восьмирічної початкової школи, молоді люди могли продовжувати навчання у середніх закладах: гімназії, технікумі, мистецькій, торговій, професійній (ремісничій), учительській школі або в середній військовій школі. Тривалість навчання у середній професійній школі залежала від типу школи: від трьох років для ремісничих / професійних шкіл для кваліфікованих робітників, до п'яти років для вчителів, але в середньому близько чотирьох років.

Після успішного закінчення середньої школи та отримання диплома студенти могли вступити до вищого навчального закладу або вийти на ринок праці [25, 9].

У другій половині 1970-х рр. усі середні школи Хорватії були перетворені на т. зв. шкільні центри, де освітній процес складався з двох рівнів. На першому, який передбачав дворічну освіту, навчалися учні після закінчення початкової школи. Навчальний план на цьому рівні складався на 85 % із загальноосвітніх дисциплін (державна мова, хімія, біологія, фізика, географія, математика, історія), а також додавалися нові предмети: основи марксизму, виробничо-технічна освіта, основи оборони країни та суспільного самозахисту, теорія і практика самоврядного соціалізму [15, 30]. Після завершення першого рівня учні могли вступати на ринок праці або продовжити освіту на другому рівні, який передбачав професійну підготовку. Загалом, вибір складався з освітніх програми для 36 спеціальностей і понад 350 професій (професійних кваліфікацій). Тривалість програм на другому рівні різнилася: одно- або дворічні. Всі учні, які завершили перший рівень, могли подати заявку на будь-яку програму другого рівня, але відбір проводився на основі на оцінки, отриманої учнем на першому рівні [25, 10]. По суті, це була професійно-орієнтована освітня система, яка отримала назву “спрямована освіта” (“Usmjereno obrazovanje”).

Ця система мала декілька особливостей. По-перше, обидва рівні учень міг здобути в одному шкільному центрі, або ж після першого рівня перейти в інший шкільний центр на освітні програми другого рівня. По-друге, якщо раніше після закінчення початкової школи учень міг вступити, для прикладу, у трирічну професійну школу, щоб здобути конкретну робітничу професію, то тепер потрібно було закінчити перший дворічний (загальноосвітній) рівень, а спеціальність здобувати на другому рівні. Загалом, реформа зменшила ймовірність вступу до університету передовсім для чоловіків, які, отримавши професію, скоріше вливалися у ринок праці [25, 11–12, 29].

У 1991–1995 рр. Хорватія вела війну за незалежність. Бойові дії негативно вплинули на стан освіти через руйнування частини інфраструктури, переміщення великої кількості людей, у тому числі учнів, студентів, учителів і викладачів. У Хорватії в 1990-х рр. відбулося поступове відродження гімназій як закладів середньої освіти і скасування спрямованої освіти. Відтак відновлено структуру середньої професійної освіти, яка існувала до 1975 р. Однак відбулося це не одразу. Ще в 1991 р. хорватський парламент – Собор – прийняв Закон про спрямовану освіту, яка залишала чинну систему, однак позбавляла її самоврядного характеру, передаючи під контроль Міністерства культури та

СИСТЕМА СЕРЕДНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ХОРВАТІЇ (1991–2023): РЕФОРМУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

освіти. За законом, Міністерство відтепер визначало програми, форми, обсяг, якість спрямованої освіти, а також встановлювало норми її фінансування. Визнавалося право громад, неурядових організацій, фізичних та юридичних осіб засновувати заклади освіти. Закон також передбачав право для здобувачів освіти змінювати освітні програми одного рівня за умови їх спорідненості [5, 105–106].

У 1992 р. було схвалено Закон про середню освіту, який, по суті, відновив структуру середнього шкільництва, яка існувала до реформи 1975 р.: гімназії, чотирирічні професійні школи (технічні, медичні, економічні, торгівельні, сільськогосподарські, мистецькі) та трирічні професійні школи, які поділялися на індустріальні (промислові) і ремісничі [5, 107]. Законом про професії 1993 р. передбачалися зміни до трирічних освітніх програм із ремісничих спеціальностей, згідно з якими впроваджувалася широка практична складова освіти на робочому місці (т.зв. “учнівство”). Це наблизило такі програми до дуальної освіти в німецькомовних країнах [5, 108]. Як зауважив Т. Жіляк, дуальна система підготовки фахівців впроваджувалася у Хорватії, починаючи з 1995/96 н. р., на основі досвіду та підтримки Баварської ремісничої палати [26, 11]. У 2001 р. було внесено зміни до законодавства, які визначали порядок ліцензування працевластувачами провадження практичної частини освітньої програми – “учнівства” [5, 108], що посилювало вплив працевластувачів на зміст професійної освіти, наближення його до вимог ринку.

Крім того, у 2001 р. було внесено зміни до Закону про середню освіту, якими започатковано децентралізацію цієї ланки освіти. Уводився розподіл фінансової відповідальності за середню освіту між центральним і регіональним рівнями влади, а також запроваджено механізми регіонального врегулювання освітніх і господарських потреб. Тож місцева влада відтепер отримала право засновувати державні середні школи у Хорватії. Натомість ліцензування викладацького та професійного персоналу у всіх типах середніх шкіл передавалося до державного Національного центру зовнішнього оцінювання освіти [23]. Як відзначив Н. Букович, таким чином не було передбачено механізми залучення недержавних стейкхолдерів до цього важливого елемента професійної освіти [5, 109–110]. Ще одна новація полягала в запровадженні доступу до державної матури (іспиту зрілості) після закінчення чотирирічних програм середньої професійної освіти, натомість випускники трирічних програм були позбавлені такої можливості [23]. Це звісно, створювало певні перешкоди для вертикальної мобільності здобувачів освіти.

Наголосимо, що з 2001 р. Хорватія взяла курс на вступ до Європейського Союзу. Тож, намагаючись виконати відповідні вимоги, уряд прагнув провести

реформи, зокрема і в сфері освіти. У 2005–2010 рр. було прийнято низку основоположних документів для розвитку середньої професійної освіти в Хорватії: План розвитку системи виховання і освіти у 2005–2010 рр. (2005), Стратегія розвитку системи професійної освіти в Республіці Хорватія у 2008–2013 рр. (2008), Закон про професійну освіту (2009). Так, План розвитку системи виховання і освіти у 2005–2010 рр. ставив за мету змінити професійну освіту так, щоб вона стала менш спеціалізованою, але адаптованою до потреб учнів та ринку праці. Основними завданнями визначалися: адаптація профілю та освітньо-професійних програм до ринку праці, соціально-економічних потреб; модернізація змісту та методів професійної освіти; забезпечення можливості продовження освіти після закінчення професійної школи [16, 26].

Стратегія розвитку системи професійної освіти в Республіці Хорватія у 2008 – 2013 рр. наголошувала на потребі європеїзації професійної освіти, приведення її у відповідність до європейських стандартів. Документ передбачав п'ять основних цілей реформи професійної освіти: 1) розвивати кваліфікації на основі компетентностей і результатів навчання; 2) постійно узгоджувати освіту з потребами ринку праці; 3) побудувати систему професійної освіти, яка дає змогу реалізувати навчання протягом життя та освітню мобільність; 4) визначити ролі вчителів у системі, орієнтованій на результати навчання; 5) створити систему забезпечення якості [18, 12]. Зокрема, перша ціль конкретизувалася завданнями до кінця 2012 р. розробити: а) всі професійні кваліфікації (з чіткими позначеннями національного та європейського рівня – EQF), б) систему кредитних балів професійної освіти.

Зауважимо, що Міністерство науки, освіти і спорту Хорватії у 2007 р. затвердило 14 освітніх секторів (галузей) професійної освіти: 1) сільське господарство, харчування та ветеринарія; 2) лісове господарство, переробка та деревообробка; 3) геологія, гірнична справа, нафтова та хімічна технологія; 4) текстиль та обробка шкіри; 5) графічні та аудіовізуальні технології; 6) машинобудування, суднобудування та металургія; 7) електротехніка та обчислювальна техніка; 8) будівництво та геодезія; 9) економіка, торгівля та бізнес-адміністрування; 10) туризм і громадське харчування; 11) транспорт і логістика; 12) охорона здоров'я і соціальний догляд; 13) персональні послуги, послуги захисту та інші послуги; 14) мистецтво [13]. За цими галузями ведеться підготовка у закладах професійної освіти Хорватії.

На 2008 р. система професійної освіти Хорватії охоплювала 70,9 % загальної кількості середніх шкіл. Загалом середню професійну освіту здобували 135 930 учнів у 290 освітніх закладах. Чотирирічну професійну освіту за 83 освітніми програ-

СИСТЕМА СЕРЕДНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ХОРВАТІЇ (1991–2023): РЕФОРМУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

мами здобували 85370 учнів, що становило 62,8 % від загальної кількості учнів закладів професійно-технічної освіти, або 44,5 % від загальної кількості старшокласників. Трирічну промислово-ремісничу освіту за 93 освітніми програмами здобували 49 560 учнів, або 36,5 % від загальної кількості учнів закладів професійної освіти, чи 25,9 % від загальної кількості старшокласників. Однорічну та дворічну професійну освіту за 23 освітніми програмами здобували 1000 учнів – 0,7 % від загальної кількості учнів закладів професійної освіти, або 0,5 % від загальної кількості старшокласників [18, 8]. Значна увага присвячувалася освітньо-професійним програмам, спрямованим для підготовки фахівців для туристичної галузі. На 2012 р. у Хорватії діяв 91 заклад освіти, що мав освітні програми туристично-готельного профілю, за якими здобували освіту 11 % усіх учнів середніх шкіл [21, 12–13].

У 2009 р. Собор ухвалив Закон про професійну освіту, який визначив такі цілі: дати змогу здобувачам освіти набути базових і професійних компетентностей для отримання кваліфікації, необхідної на ринку праці, подальшої освіти впродовж життя, а також для розвитку особистості та економічного й загального розвитку суспільства; забезпечити міжнародну порівнюваність отриманих професійних кваліфікацій; забезпечити розроблення відкритих освітніх програм. Згідно з ним, створювалися галузеві ради для узгодження кваліфікації з потребами суспільства та ринку праці [24].

Наголошувалося, що професійна освіта реалізується на основі національної освітньої програми, освітньо-професійної програми та шкільної програми. Під час першого року навчання 60 %, а в наступні роки не менше 40 % її змісту має забезпечувати формування базових компетентностей. Загальноосвітня частина програми охоплює загальноосвітні предмети, які є обов'язковими для певного рівня кваліфікації, а спеціальна професійна частина – професійні предмети / модулі, які пов'язані з певною професійною кваліфікацією. Спеціальна професійна частина освітньої програми поділяється на обов'язкову та факультативну складові. Причому факультативна складова навчального плану має бути пов'язана з професійним стандартом, і студент / учень обирає її відповідно до своїх інтересів. Професійним школам надавалася можливість самостійно коригувати 15 % спеціального та факультативного змісту освітньо-професійної програми за попередньою консультацією з місцевими стейкхолдерами [24].

Закон про професійну освіту також визначив розмір оплати за роботу учнів, які, навчаючись у рамках дуальної освіти, практичну частину навчання проходять на виробництві. Згідно з ними, працедавець повинен виплачувати 10 % середньої заробітної плати здобувач освіти першого року навчан-

ня, 20 % – другого року, 25 % – наступних років навчання. Щоправда, такі норми критикуються європейськими партнерами, які заявляють, що таким низьким рівнем винагороди Хорватія порушує положення Європейської соціальної хартії. Водночас лише невелика кількість працедавців виплачують таку суму повністю та регулярно [5, 112–113].

Водночас проводилися реформи у напрямі формування інституційних осередків управління та моніторингу професійної освіти. Ще у 2005 р. було створено Агентство професійної освіти, яке у 2010 р. об'єднало з Агентством освіти дорослих [26, 16]. Згідно із Законом про професійну освіту 2009 р., Агентство є державною установою, а його діяльність спрямована на реалізацію таких завдань: аналітична, дослідницька робота у сфері професійної освіти; контроль, співпраця та участь у реалізації програм і проектів, що стосуються сфери професійної освіти; проведення професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері професійної освіти; створення та підтримка інформаційної системи професійної освіти; участь у процедурах оцінювання, самооцінювання і зовнішнього оцінювання; ведення реєстрації персональних даних учнів, директорів, викладачів, фахових співробітників, а також матеріальних цінностей закладів, в яких реалізуються освітні програми для здобуття професійних кваліфікацій; розроблення методик створення професійних стандартів та освітніх програм; участь у визначенні пропозицій щодо мережі закладів і навчальних планів; підготовка пропозицій до професійних стандартів тощо [24].

У 2013 р. Хорватія приєдналася до ЄС, що теж позначилося на подальших запитах держави та громадськості до професійної освіти. Того ж року було прийнято новий Закон про професії, який посилив роль урядових структур у сфері впливу на дуальну освіту. Так, облік договорів учнівства відтепер передавався до Міністерства підприємництва та ремесел (раніше цим займалася Хорватська реміснична палата), а проведення допоміжних іспитів передавалося до Агентства професійної освіти та освіти дорослих і Національного центру зовнішнього оцінювання освіти. За Хорватською ремісничою палатою залишилося лише ліцензування ремісничих майстерень (підприємств), де відбувається практична частина учнівства [5, 114].

На 2014 рік у Хорватії діяло 299 закладів професійної освіти, на кожен з яких в середньому припадало 400 учнів і 10 освітніх програм. Загалом навчалася майже 140 тис. осіб, які здобували освіту на 279 освітньо-професійних програмах. У тому ж році 66,25 % учнів були зараховані на чотирирічні (і одну п'ятирічну) програми, 32,17 % – на трирічні програми, 1,58 % – на дво- і однорічні програми.

Загалом спостерігалось зменшення кількості здобувачів освіти на трирічних освітніх програмах: з 21 тис. осіб у 1998 р. до 11710 у 2014 р. Крім того, значна частина випускників закладів середньої професійної освіти (понад 60 %) вступали до закладів вищої освіти. У період з 2010 до 2015 р. серед зареєстрованих безробітних переважали особи із закінченою середньою освітою [17]. Загалом ці показники вказували серйозну проблему: дві третини випускників закладів середньої професійної освіти не потрапляли на ринок праці через продовження навчання на освітніх програмах у вищій школі, або ж не могли працевлаштуватися.

Певний, однак навряд чи значний вплив на розвиток середньої професійної освіти в Хорватії мала Стратегія освіти, науки і технологій, схвалена парламентом у 2014 р. У ній відзначалися деякі проблеми у структурі професійної освіти. Зокрема, наголошувалося що їх мережа не відповідає потребам економіки і ринку праці. Однакові або схожі освітні програми реалізуються у багатьох закладах, без урахування реальних потреб, заснованих на демографічній та географічній різноманітності. Така система визнавалася надто дорогою й неспроможною забезпечити однакову якість по всій Хорватії. Відтак профільному міністерству та місцевому самоврядуванню доручалося: а) провести аналіз відповідності освітньо-професійних програм до потреб розвитку округів / регіонів, а також аналіз необхідних професій, пов'язаних з потребами розвитку округів (регіонів), і запропонувати розробку нових кваліфікаційних стандартів та відповідних освітніх програм (при цьому їх треба консолідувати, тобто чинні програми з кількох суміжних професій об'єднати в одну); б) проаналізувати матеріально-технічні умови праці та можливості розвитку професійних закладів освіти за округами (жупаніями), й оцінити регіональні можливості для проведення практичних занять та зв'язку професійної освіти зі "світом праці"; в) сформулювати план необхідних змін у регіональній мережі професійних закладів освіти освітньо-професійних програм (відтак утворити проект мережі закладів освіти і програм та впровадити його на практиці, показавши рівень скорочення кількості та підвищення ефективності діючих закладів) [11, 113–114]. По суті, йшлося про оптимізацію закладів професійної освіти під гаслами наближення до вимог ринку і економічних потреб, однак одну з ключових причин відіграла необхідність економії коштів на утримання великої мережі освітніх інституцій.

З метою реалізації зазначеної Стратегії уряд Хорватії затвердив Програму розвитку системи професійної освіти на 2016–2020 рр., яка визначала ключові завдання на найближчі п'ять років. Зокрема, йшлося про необхідність ухвалити та реалізувати Національну навчальну програму про-

фесійної освіти, а також галузеві навчальні плани, створити цілісну систему забезпечення якості професійної освіти, модернізувати моделі самооцінювання, посилити спроможність закладів професійної освіти щодо впровадження єдиної системи забезпечення якості освіти, забезпечити підвищення кваліфікації викладачів професійно-технічних дисциплін і наставників учнівства у працевлаштуванні, підвищити привабливість професійної освіти та удосконалити систему профорієнтації, сприяти інтернаціоналізації профосвіти, збільшенню можливостей для мобільності учнів і викладачів [17].

Одним із важливих для подальшого розвитку хорватської системи середньої професійної освіти рішень, які декларувалися у згаданих Стратегії та Програмі, було утворення регіональних центрів компетентності (далі – РЦК) як осередків передового досвіду професійної освіти. Передбачалося, що у них реалізовуватимуться програми регулярної професійної освіти, професійного розвитку та освіти впродовж життя, а також інші різновиди формальної та неформальної освіти (навчання на роботі, конкурси та презентації знань і вмій тощо) [17]. Однак утворення РЦК дещо затягнулося, бо потрібен був час, щоб внести відповідні зміни до законодавства.

Загалом засади утворення мережі РЦК було затверджено у травні 2018 р. Вони мали формуватися на основі закладів професійної освіти, які відзначалися високим освітнім, кадровим, матеріальним потенціалом тощо. РЦК рівномірно розподілялися на території Хорватії, а їхня кількість не повинна була перевищувати 20 % від загальної кількості закладів професійної освіти певної галузі (підгалузі) в країні. Кожен РЦК у своїй діяльності повинен керуватися планом, який передбачав не лише спрямування освітньої складової, але й інноваційний розвиток, співпрацю з іншими центрами, закладами освіти (зокрема і ЗВО) та аналіз інвестицій в модернізацію освітніх програм. Відтак було сформовано чітку методологію оцінювання роботи центрів, визначено їх можливості з урахування кількості студентів / учнів у закладах професійної освіти. Територію Хорватії умовно поділено на п'ять частин (у складі від трьох до п'яти жупаній кожна), в межах яких кількість студентів і учнів закладів професійної освіти коливалася від 17 до 27 тис. осіб. На першому етапі планувалося створити від 15 до 25 РЦК, тобто по три-п'ять на кожну з п'яти пріоритетних підгалузей [12].

У 2018 р. було впроваджено Національну програму професійної освіти. Документ визначав мету, цінності, завдання і принципи професійної освіти. У ньому наголошувалося на формуванні й загальних компетентностей, які об'єднано у три групи: 1) форми мислення (вирішення проблем і прийняття рішень, метакогніція, критичне мислення, твор-

СИСТЕМА СЕРЕДНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ХОРВАТІЇ (1991–2023): РЕФОРМУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

чість та інновації; 2) особистий та соціальний розвиток (самоуправління, управління освітнім і професійним розвитком, зв'язок з іншими, активна громадянська позиція); 3) форми роботи та використання інструментів (спілкування, співпраця, інформаційна грамотність, цифрова грамотність) [8, 20].

Національна програма передбачала можливість здобуття учнями п'яти кваліфікаційних рівнів (від другого до п'ятого, але четвертий поділявся на дві частини). Для здобуття другого і третього кваліфікаційних рівнів треба пройти навчальну програму, яка складалася із загальноосвітнього (до 20 %) та професійного компонентів (від 80 %). При цьому більша частина (понад 2/3) професійного компонента стосується “навчання у праці”. А от здобуття п'ятого кваліфікаційного рівня (вузькоспеціальної кваліфікації) взагалі не передбачає загальноосвітнього компонента, але теоретична частина професійного компонента має складати до 50 %, а практична – понад 50 % навчального плану [8, 22–24].

Відзначимо, що на 2017/18 н. р. в Хорватії понад 68 % учнів середньої школи навчалися за однією з 249 програм професійної освіти (решта – у загальноосвітніх гімназіях). У 306 закладах середньої професійної освіти здобували освіту 130 931 осіб. Відтак у середньому на один заклад припадало приблизно 340 учнів. 72 % учнів закладів професійної освіти навчалися на чотирирічних освітніх програмах та одній п'ятирічній (йдеться про програму підготовки медичної сестри / медичного техника), 27,4 % – на трирічних, 0,6 % – на дворічних, однорічних й освітніх програмах для людей з обмеженими можливостями. На той час більшість освічених людей у Хорватії (75 %) мали саме професійну освіту [12].

Хорватія має меншу частку низькокваліфікованого населення, ніж загалом в ЄС (14,9 % порівняно з 21,8 %), але й меншу частку населення з високим рівнем освіти (25,4 % порівняно з 32,2 %). Саме тому уряд робить наголос на потребі скорочення частки учнів у професійній освіті до 60 % до 2024 року на користь загальної, а відтак і вищої освіти [19, 18–19]. На сьогодні зарахування учнів до середньої освіти здійснюється через централізовану електронну систему. Для вступу на освітньо-професійну програму потрібен сертифікат про повну початкову освіту та відповідні психофізичні здібності. Щоб завершити звичайну програму професійної освіти й отримати кваліфікацію, усі студенти повинні підготувати та захистити випускові роботи. Оцінювання організовують і проводять заклади професійної освіти. Після захисту учень здобуває кваліфікацію середньої школи та отримує сертифікат про випускову роботу. Для вступу до закладу вищої освіти необхідно скласти іспит зрілості (державну матуру). До нього допускаються

особи, які закінчили чотири- або п'ятирічні освітні програми професійної освіти денної форми навчання. Іспит зрілості проводить Національний центр зовнішнього оцінювання освіти [19, 26–27]. Відомо, що державну матуру успішно складають близько 78 % випускників чотирирічних професійних шкіл, а майже 60 % випускників системи профосвіти вступають на освітні програми закладів вищої освіти [10, 31].

Упродовж 2017–2023 рр. Агентство професійної освіти та освіти дорослих реалізувало проект “Модернізація системи професійної освіти та учнівства”. На початок вересня 2023 р. у результаті проекту було розроблено 108 стандартів професій, з яких 104 внесено до реєстру Хорватської рамки кваліфікацій. Також розроблено 140 кваліфікаційних стандартів, з яких 117 внесено до згаданого реєстру, та 94 освітньо-професійні програми з відповідними методичними рекомендаціями для викладачів щодо їх застосування [20].

У березні 2023 р. хорватський уряд прийняв Національний план розвитку системи освіти до 2027 року. У цьому документі констатувалися такі проблеми на рівні середньої професійної освіти: зменшення інтересу молоді до вступу на трирічні освітньо-професійні програми та значний надлишок чотирирічних програм; недостатня спроможність роботодавців щодо організації та впровадження “навчання у праці” (дуальної освіти); відсутність регулярних досліджень щодо майбутніх потреб ринку праці в певних секторах та результатів працевлаштування осіб, які нещодавно закінчили заклади професійної освіти; неадекватна мережа закладів освіти і пропозиції освітньо-професійних програм на регіональному рівні; повільне пристосування освітньо-професійних програм до потреб ринку праці; недостатня участь викладачів закладів професійної освіти у безперервному професійному розвитку, недоліки в оцінюванні якості роботи педагогів та ін. [9, 18–19].

Національний план ставить завдання забезпечити вищий рівень працевлаштування осіб з кваліфікацією шляхом підвищення якості та актуальності професійної освіти. Для цього пропонується до 2027 р.: 1) продовжити реалізацію реформи програм професійної освіти; 2) підтримувати заклади професійної освіти у впровадженні нових освітніх програм, адаптуванні чинних програм і загалом змісту освіти до потреб здобувачів освіти і вимог економіки; 3) надавати адресну підтримку вже створеним РЦК (йдеться про підвищення професійного потенціалу працівників центрів, створення мережі центрів із установами-партнерами та господарськими суб'єктами на місцевому й національному рівнях); 4) розробити та впровадити систему фінансової підтримки учнів, які навчаються на пріоритетних і важливих для економічного та

регіонального розвитку освітніх програмах (мається на меті збільшення кількості здобувачів освіти на таких програмах); 5) підтримувати зміцнення механізмів “навчання у праці” (дуальної освіти) через підвищення мотивації працедавців до участі в таких програмах; 6) продовжити впровадження підвищення кваліфікації викладачів та наставників у працедавців, зокрема апробація моделі комбінованої роботи спеціалістів з якості освіти – і в закладах освіти, і на підприємствах; 7) підвищити видимість та привабливість професійної освіти; 8) здійснювати подальшу інтернаціоналізацію професійної освіти (зокрема через участь учнів і викладачів у програмах Erasmus+, залучення до реалізації транснаціональних проектів); 9) створити цілісну систему забезпечення якості професійної освіти з визначенням показників якості, розробкою нових інструментів і механізмів, удосконаленням процесів самооцінювання [9, 50–54]. Значний акцент у рамках сучасної професійної освіти в Хорватії робиться на інклюзію до навчання осіб з особливими потребами, а також на цифровізацію освіти.

Вагомого значення у Хорватії набувають заходи для популяризації професійної освіти. Серед них доцільно відзначити такі: національний конкурс для учнів професійних навчальних закладів World Skills Croatia 2019; Загребський ярмарок ремесел; Акція “Приходь о восьмій, Загреб тебе кличе!”; виставка інновацій “Ivančić-Grad IG”; Конкурс “Підприємці майбутнього” Хорватської асоціації працедавців [6]. Однак, на нашу думку, значну роль відіграють традиційна для більшості хорватів освітня траєкторія, яка склалася історично і досі зумовлює перевагу середньої професійної освіти перед вищою.

Необхідно згадати, що реформи середньої професійної освіти Хорватії на сучасному етапі зустріли опір частини педагогів і науковців, які протестують проти зменшення обсягу загальноосвітніх дисциплін, передусім історії. Професор Школи природничих наук у Спліті А. Ніколіч з цього приводу поставила риторичне запитання “Реформа професійної освіти забиває гол Історії?” [10]. Викладачі історії закладів професійної освіти об’єдналися у неформальну ініціативу і наприкінці 2023 р. виступили з петицією “Припинити скорочення уроків історії в хорватських школах”. Цим вони висловили свою незгоду з пропозицією реформи професійної освіти, яку підготувало Агентство професійної освіти та освіти дорослих. Пропонованою реформою кількість годин історії в середніх професійних школах, планується скоротити удвічі [4]. Згідно з чинними навчальними планами, історія Хорватії XVIII – XX ст. у професійних школах вивчається на першому і другому роках навчання (три- і чотирирічні освітні програми), а загальний обсяг дисципліни складає 140

год. (по 70 год. на рік) [7]. Тепер же пропонується залишити один рік навчання, що, на думку педагогів, цілком маргіналізує дисципліну й не сприятиме формуванню відповідальних членів суспільства, громадян і патріотів.

Висновки. Отже, від часу здобуття незалежності Хорватії в країні проводилися освітні реформи, які стосувалися, зокрема, й сфери середньої професійної освіти. Загалом можна виділити декілька етапів реформування: 1) 1991–2001 рр. – відмова від соціалістичної спадщини, насамперед “спрямованої освіти”, відновлення структури професійного шкільництва, яка діяла до 1975 р., впровадження механізму учнівства (“навчання у праці”, дуальної освіти); 2) 2001–2013 рр. – курс на європеїзацію освіти, утворення нових інституцій для управління освітою (Агентство професійної освіти та освіти дорослих), прийняття Закону про професійну освіту та Стратегії розвитку системи професійної освіти; 3) 2013–2023 рр. – продовження реформ, спрямованих на поглиблення якості середньої професійної освіти, оптимізації закладів освіти і освітніх програм, акцент на інклюзії, інтернаціоналізації, цифровізації професійної освіти, розширення дуальної освіти тощо. Водночас у системі професійної освіти Хорватії накопичилися певні суперечності. З одного боку, великий відсоток здобувачів освіти, порівняно з гімназіями, але з іншого – чимале безробіття випускників закладів професійної освіти, їх влиття у систему вищої освіти. Для України корисним буде хорватський досвід щодо впровадження правових, фінансових, організаційних механізмів дуальної освіти; утворення інституцій забезпечення якості освіти, зокрема Агентства професійної освіти та регіональних центрів компетентностей; оптимізації закладів професійної освіти та освітньо-професійних програм; підвищення привабливості професійної освіти серед молоді. Водночас не варто повторювати деякі кроки хорватських реформаторів щодо оптимізації змісту професійної освіти за рахунок зменшення обсягу дисциплін (зокрема історії), які відповідають за формування загальних компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леснікова М.В. Популяризація професійної (професійно-технічної) освіти серед молоді: європейський досвід та кроки з її підвищення в Україні. *Освітня аналітика України*. 2022. № 4 (20). С. 49–66.
2. Системи оцінювання якості професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: монографія. Житомир: “Полісся”, 2018. 216 с.
3. Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія. Київ: ІПТО НАПН України, 2018. 223 с.
4. Blagojević J. Rezanje povijesti iz strukovnih škola: Nastavnici se pobunili i za Narod.hr otkrili što traže 2024. URL: <https://narod.hr/hrvatska/rezanje-povijesti-iz-strukovnih-skola-nastavnici-se-pobunili-i-za-narod-hr-otkrili-sto-traze>

**СИСТЕМА СЕРЕДНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ХОРВАТІЇ (1991–2023):
РЕФОРМУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

5. Buković N. Razvoj institucionalnog ustroja hrvatske politike strukovnog obrazovanja *Političke perspektive: časopis za istraživanje politike*. 2019. Vol. 9. No. 2. S. 99–122.
6. Filić J., Lemaic K., Sabol M. Promocija i popularizacija strukovnog obrazovanja. 2020. URL: <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2020/01/31/promocija-i-popularizacija-strukovnog-obrazovanja/>
7. Graditeljska tehnička škola. URL: <http://ss-graditeijska-zg.skole.hr/smjerovi>
8. Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje. Zagreb, 2018. 41 s. URL: [https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/StrukovnoObrazovanje/Nacionalni%20kurikulum%20za%20strukovno%20obrazovanje%20\(objavljeno%209.%207.%202018\).pdf](https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/StrukovnoObrazovanje/Nacionalni%20kurikulum%20za%20strukovno%20obrazovanje%20(objavljeno%209.%207.%202018).pdf)
9. Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine. Zagreb, 8 s.). URL: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/AkcijскиiNacionalniPlan/Nacionalni-plan-razvoja-sustava-obrazovanja-za-razdoblje-do-2027.pdf>
10. Nikolić A. Strukovna reforma zabija gol Povijesti? *Poučavanje povijesti*. 2022. God. I. Broj 2. S. 31–37.
11. Nove boje znanja. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Zagreb, 2015. 262 s. URL: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Strategija%20obrazovanja,%20znanosti%20i%20tehnologije.pdf>
12. Odluka o donošenju Mreže regionalnih centara kompetentnosti u strukovnom obrazovanju. 2018. URL: https://na.rodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_05_45_854.html
13. Odluka o uspostavi obrazovnih sektora u strukovnom obrazovanju. 2007. URL: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/StrukovnoObrazovanje/Odluka%20o%20uspostavi%20obrazovnih%20sektora%20u%20strukovnom%20obrazovanju,%202014.%20prosinca%202007.pdf>
14. Perin V. Kvaliteta srednjoškolskog strukovnog obrazovanja – “mjerjenje” kvalitete. *Acta Iadertina*. 2012. No. 9. S. 25–32
15. Perišić H. Reforma srednjoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj sedamdesetih godina 20. stoljeća. Diplomski rad, Zagreb, 2019. 52 s.
16. Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005–2010 [Education system development plan 2005–2010]. Zagreb, 2005, 38 s.
17. Program razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (2016–2020). URL: https://www.asoo.hr/UserDocsImages/Program%20SOO_HR.pdf
18. Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008–2013. Zagreb, 2008. 20 s.
19. Strukovno obrazovanje i osposobljavanje u Hrvatskoj. Kratki pregled. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, 2020. 70 s. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/4181_hr.pdf
20. Tekuće reforme i razvoj politike. URL: <https://eur-ymce.ec.europa.eu/national-education-systems/croatia/ongoing-reforms-and-policy-developments>
21. Tomljenović R., Čorak S. Prijedlozi za unapređenje srednjoškolskog obrazovanja za potrebe turizma u Hrvatskoj. Zagreb, 2012. 35 s.
22. Visković A. Samovrednovanje strukovnih škola u funkciji osiguravanja kvalitete strukovnog obrazovanja. Disertacija. Zadar : Sveučilište u Zadru, 2021. 340 s.
23. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjem školstvu. 2001. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_06_59_959.html
24. Zakon o strukovnom obrazovanju. 2018. URL: https://kliper.hr/wp-content/uploads/2018/06/Zakon_o_strukovnom_obrazovanju.pdf
25. Žilić I. General versus Vocational Education: Lessons from a Quasi-Experiment in Croatia. *Radni materijali EIZ-a*. 2016. No. 8. P. 5–27. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=247784
26. Žiljak T. Dvije faze obrazovne politike u Hrvatskoj nakon 1990. godine. *Andragoški glasnik*. 2013. Vol. 17. (1). S. 7–25.
27. Zrno Ju. Obrazovanje strukovnih nastavnika u Hrvatskoj i Europskim zemljama. *Andragoški glasnik*. 2012. Vol. 16 (1), S. 43–54.

REFERENCES

1. Liesnikova, M.V. (2022). Populiyarizatsiia profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity sered molodi: yevropeyskiy dosvid ta kroky z yii pidvyshchennia v Ukraini [Popularization of professional (vocational) education among young people: European experience and steps to increase it in Ukraine]. *Educational analytics of Ukraine*. No. 4 (20). pp. 49–66. [in Ukrainian].
2. Systemy otsiniuvannia yakosti profesiinoi osvity i navchannia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: monohrafiia (2018). [Quality assessment systems of professional education and training in the countries of the European Union]. Zhytomyr, 216 p. [in Ukrainian].
3. Suchasni modeli profesiinoi osvity i navchannia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: porivnialnyi dosvid: monohrafiia (2018). [Modern models of professional education and training in the countries of the European Union: comparative experience: monograph]. Kyiv, 223 p. [in Ukrainian].
4. Blagojević, J. (2024). Rezanje povijesti iz strukovnih škola: Nastavnici se pobunili i za Narod.hr otkrili što traže [Cutting history from vocational schools: Teachers rebelled and revealed to Narod.hr what they were looking for]. Available at: <https://narod.hr/hrvatska/rezanje-povijesti-iz-strukovnih-skola-nastavnici-se-pobunili-i-za-narod-hr-otkrili-sto-traze> [in Croatian].
5. Buković, N. (2019). Razvoj institucionalnog ustroja hrvatske politike strukovnog obrazovanja [Development of the institutional structure of the Croatian vocational education policy]. *Političke perspektive: časopis za istraživanje politike*. Vol. 9. No. 2. pp. 99–122. [in Croatian].
6. Filić, J., Lemaic, K. & Sabol, M. (2020). Promocija i popularizacija strukovnog obrazovanja [Promotion and popularization of vocational education]. Available at: <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2020/01/31/promocija-i-popularizacija-strukovnog-obrazovanja/> [in Croatian].
7. Graditeljska tehnička škola (2024). [Construction technical school]. Available at: <http://ss-graditeijska-zg.skole.hr/smjerovi> [in Croatian].
8. Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje (2018). [National curriculum for vocational education]. Zagreb, 41 p. Available at: [https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/StrukovnoObrazovanje/Nacionalni%20kurikulum%20za%20strukovno%20obrazovanje%20\(objavljeno%209.%207.%202018\).pdf](https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/StrukovnoObrazovanje/Nacionalni%20kurikulum%20za%20strukovno%20obrazovanje%20(objavljeno%209.%207.%202018).pdf) [in Croatian].
9. Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine (2023). [National education system development plan for the period until 2027]. Zagreb, 81 p.). Available at: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/AkcijскиiNacionalniPlan/Nacionalni-plan-razvoja-a-sustava-obrazovanja-za-razdoblje-do-2027.pdf> [in Croatian].

10. Nikolić, A. (2022). Strukovna reforma zabija gol Povijesti? [Vocational reform scores a goal for History?]. *Poučavanje povijesti*. God. I. Broj 2. pp. 31–37. [in Croatian].
11. Nove boje znanja. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2015). [New colors of knowledge. Education, science and technology strategy]. Zagreb, 2015. 262 p. Available at: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Strategija%20obrazovanja,%20znanosti%20i%20tehnologije.pdf> [in Croatian].
12. Odluka o donošenju Mreže regionalnih centara kompetentnosti u strukovnom obrazovanju (2018). [Decision on adoption of the Network of Regional Competence Centers in Vocational Education]. Available at: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_05_45_854.html [in Croatian].
13. Odluka o uspostavi obrazovnih sektora u strukovnom obrazovanju (2007). [Decision on the establishment of educational sectors in vocational education]. Available at: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/StrukovnoObrazovanje/Odluka%20o%20uspostavi%20obrazovnih%20sektora%20u%20strukovnom%20obrazovanju,%2014.%20prosinca%202007.pdf> [in Croatian].
14. Perin, V. (2012). Kvaliteta srednjoškolskog strukovnog obrazovanja – “mjerjenje” kvalitete [Quality of secondary school vocational education – “measurement” of quality]. *Acta Iadertina*. No. 9. pp. 25–32. [in Croatian].
15. Perišić, H. (2019). Reforma srednjoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj sedamdesetih godina 20. stoljeća. [Reform of secondary school education in Croatia in the 70s of the 20th century]. *Diplomski rad*, Zagreb, 52 p. [in Croatian].
16. Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005–2010 (2005). [Education system development plan 2005–2010]. Zagreb, 38 p. [in Croatian].
17. Program razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (2016–2020) (2016). [Vocational education and training system development program (2016–2020)]. Available at: https://www.asoo.hr/UserDocsImages/Program%20SOO_HR.pdf [in Croatian].
18. Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008–2013 (2008). [Strategy for the development of the vocational education system in the Republic of Croatia 2008–2013]. Zagreb, 20 p. [in Croatian].
19. Strukovno obrazovanje i osposobljavanje u Hrvatskoj. Kratki pregled (2020). [Vocational education and training in Croatia. Brief overview]. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, 70 p. Available at: https://www.cedefop.europa.eu/files/4181_hr.pdf [in Croatian].
20. Tekuće reforme i razvoj politike (2023). [Ongoing reforms and policy development]. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/croatia/ongoing-reforms-and-policy-developments> [in Croatian].
21. Tomljenović, R. & Čorak, S. (2012). Prijedlozi za unapređenje srednjoškolskog obrazovanja za potrebe turizma u Hrvatskoj [Proposals for the improvement of secondary education for the needs of tourism in Croatia]. Zagreb, 35 p. [in Croatian].
22. Visković, A. (2021). Samovrednovanje strukovnih škola u funkciji osiguravanja kvalitete strukovnog obrazovanja [Visković A. Self-evaluation of vocational schools in the function of ensuring the quality of vocational education]. *Disertacija*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 340 p. [in Croatian].
23. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjem školstvu. (2001). [Law on Amendments to the Law on Secondary Education]. Available at: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_06_59_959.html [in Croatian].
24. Zakon o strukovnom obrazovanju (2018). [Law on Vocational Education]. Available at: https://kliper.hr/wp-content/uploads/2018/06/Zakon_o_strukovnom_obrazovanju.pdf [in Croatian].
25. Žilić, I. (2016). General versus Vocational Education: Lessons from a Quasi-Experiment in Croatia. *Radni materijali EIZ-a*. No. 8. pp. 5–27. Available at: https://hrcaak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=247784 [in English].
26. Žiljak, T. (2013). Dvije faze obrazovne politike u Hrvatskoj nakon 1990. godine. [Two phases of educational policy in Croatia after 1990]. *Andragoški glasnik*. Vol. 17. (1). pp. 7–25. [in Croatian].
27. Zrno, Ju. (2012). Obrazovanje strukovnih nastavnika u Hrvatskoj i Europskim zemljama [Education of vocational teachers in Croatia and European countries]. *Andragoški glasnik*. Vol. 16 (1), pp. 43–54. [in Croatian].

Стаття надійшла до редакції 16.04.2024

“Чим ціннішим видається людині результат її дії, тим з більшою ймовірністю вона повинна відтворити цю дію”.

Джордж Хоманс
американський соціолог

“Кожний новий крок на шляху прогресу дає нову надію і пов’язаний із подоланням нових труднощів”.

Клод Леві-Строс
французький антрополог, етнограф, соціолог і культуролог

